स्पर्शनाच्चैव प्राणिनां वधमेष्यसि । कृते देवमनुष्याश्च नान्यस्तां विषहिष्यते" । "आतुर्य्यं जालकैकदेशे सङ्कोचः नीलकण्ठः ।

आहत त्रि० आ+हद-क्त । १हिंसिते २छिन्ने च । "तस्मादाहतस्यात् प्रेरितो वृक्षादिवाहतात्" शत०ब्रा० ।

आहत्य न० आहत्यत्वेन आ+हप-बा० करणे क्यप् । (आता) फलभेदे ।

आतोद्य न० समन्तात् तुद्यते आ+तुद-ण्यत् । वीणादौ वाद्ये । "सजमातोद्यशिरोनिवेशिताम्" "आतोद्यं याक्ष्यामास समत्वाजयदायुधम्" इति च रघुः । [रघुः ।

आत्त त्रि० आ+दा-क्त । गृहीते "गामात्तसारां रघुरप्यवेक्ष्य"

आत्तगन्ध त्रि० आत्तोगृहीतोऽरिणा गन्धो गर्वो यस्य । १शत्रुणाभिभूते, २गृहीतगन्धे पुष्पादौ च । "आत्तगन्धमवधूय शत्रुभिः" माघः आत्तगन्धमनाघ्रातसौरभमनभिभूतञ्चेति" मल्लिनाथः ।

आत्तगर्व्व त्रि० आत्तोगृहीतोगर्व्वोयस्य । १अभिभूते ।

आत्मकर्म्मन् त्रि० ईत० । आत्मनः स्वस्य कर्त्तव्ये कार्य्ये "आत्मकर्म्मक्षमं देहं चातोधर्म्म इवाश्रितः" रघुः ।

आत्मकाम त्रि० आत्मानं कामयते कम--णिङ् अण् उप० स० । विषयान्तरेच्छानिवर्त्तनेन १आत्ममात्राभिलाषुके २आत्ममात्रज्ञानेच्छाषुके । "योऽकामोनिष्कामआप्तकाम आत्मकामः न तस्य प्राणा उत्क्रामन्ति"बृ०उ० । "आप्ताः कामा येन स आप्तकामः काम्यन्ते कामाः आत्मकामत्वेन यस्यात्मैव नान्यःकामयितव्यो वस्त्वन्तरभूतः पदार्थोभवति । "आत्मैवान्तरोबाह्यः कृत्स्नः प्रज्ञानघन एकरसोनोर्द्ध्वं न तिर्य्यगनाधः" नात्मनोऽन्यत् कामयितव्यं वस्त्वन्तरं यस्य "यस्य सर्वमात्मैवाभूत् तत् केन कं पश्येत् दृष्ट्या तृविजानीयाद्वा" सर्वात्मभूतं विजानन् किं कामयेत चायमात्मोहृन्यत्वेन पदार्थः कामयितव्यो भवति नचासावन्यो ब्रह्मविद् आप्तकामस्यास्ति" भा० । आत्मकामस्यैव यथाप्तकामता तथाप्तकामशब्दे वक्ष्यते ।

आत्मकामेय त्रि० आत्मकामाया इदम् ढक् । आत्मकामासम्बन्धिनि ततः स्वार्थे राजन्या०वुञ् । आत्मकामेयकःतदर्थे ।

आत्मगुप्त त्रि० आत्मना गुप्तः । स्वयमेव रक्षिते । (आलकुशी) लतामेदे स्त्री तस्याःस्पर्शने हि अतिकण्डूयनं भवति तद्भयाच्चार्य्यैर्नसा स्पृश्यते इति तस्या आत्मगुप्तत्वम् ।

आत्मग्राहिन् त्रि० आत्मानं आत्मार्थमेव वा गृह्णाति ग्रह-णिनि १उदरम्भरौ २आत्मज्ञे च ।

आत्मघातिन् त्रि० आत्मानं देहं हन्ति हन्-णिनि ईत० । "व्यापादयेत् दृष्टात्मानं स्वयं योऽम्बुदकादिभिः । अवैधेनैव मार्गेण आत्मघाती स उच्यते" इत्युक्तलक्षणे आत्मनः स्वशरीरस्य प्राणेन सह वियोजयितरि जने आत्मघातश्च द्विविधः वैधोऽवैधश्च अवैधोऽपि द्विविधः ज्ञानपूर्व्वकस्तदपूर्व्वकश्च । तत्र वैधात्मघाते न दोषः तदाहुः भगुवङ्गर्गौ "दृष्टः शौचस्तृते लुप्तः प्रत्याख्यातभिषक्क्रियः । आत्मानं घातयेत्तस्य भृग्वग्न्यम्बुभिः । तस्य त्रिरात्रमाशौचं द्वितीये त्र्यहमस्त्रयः । तृतीये तृदकं कृत्वा चतुर्थे स्नानमाचरेत्" हेमाद्रौ प्रायोपवेशनिन्दनेन तत्राधिकारिणमाह विष्णुधः । "नरस्य व्याधिरहितो न लभेदात्मनस्तनुम् अरण्यां नाम ते लोका अन्धेन तमसावृताः । तांस्ते प्रत्यभिगच्छन्ति ये के चात्महनोजनाः । यदि दैवात्मनोजातामृत्युकालमुपस्थितम् । व्याधितोभिषजा त्यक्तः पर्य्यायुषि चात्मनः । यथायुगात्मसंस्थेन संत्यजेदात्मनस्तनुम् । तस्मिन् काले तनुत्यक्ता यथेष्टफलमाप्नुयात्" अपरार्के ब्रह्मगर्भः "यो जीवितुं न शक्नोति महाव्याध्युपपीडितः । सोऽम्बुदकं महायात्रां कर्त्तुमपि न दृष्यति" । तेन प्रयागादितिरिक्तेऽपि क्वचित्कितुमरोगादीनामतिक्रमः । गतु वानप्रस्थस्येति विज्ञानेश्वरादयः । "आसां महर्षिचर्य्याणां त्यक्तान्यतमया तनुम् । वीतशोकभयो विप्रो ब्रह्मभूयाय कल्पते" इति मनुना वानप्रस्थस्यैव मरणाधिकारप्रतिपादनात् । गृहस्थस्याप्यधिकार इति निर्णयसिन्धुः । प्रयागादितिरिक्ते विप्रस्य तु नाधिकारः "शूद्राश्च क्षत्रिया वैश्या अन्त्यजाताश्चाधमाः । एते त्यजेयुः प्राणान् वै वर्ज्जयित्वा द्विजं स्वयं । पतित्वा ब्राह्मणस्तु ब्रह्महा चात्मघातकृत्" सङ्गतयचनात् ब्राह्मणोऽपि स्वर्गादि महाफलजिगीषया । प्रविशेज्ज्वलनं तोयं करोत्यनशनं तथेति" आदित्य पु० वाक्याच्च । तत्र प्रयागादिषु सर्व्वे वर्णा वैधात्मघाताधिकारिणः यथा "दुश्चिकित्स्यैर्महारोगैः पीड़ितस्तु पुमानपि । प्रविशेज्ज्वलनं दीप्तं करोत्यनशनं तथा अगाधतोयराशिं च भृगोः पतनमेव च । गच्छेन्महाप्रपातं वापि तुषारगिरिमादरात् । प्रयागवटशाखायां देहत्यागं करोति च । स्वयं देहविनाशञ्च काले प्राप्ते महामतिः । उत्तमान् प्राप्नुयाल्लोकान्नात्मघाती भवेत् क्वचित् । महापापप्रभावात् स्वर्गे दिव्यान् भोगान् समश्नुते । एतत्क्रियाधिकारस्तु सर्व्वेषां सर्व्वजन्तुषु । नराणामथ नारीणां सर्व्ववर्ण्येषु सर्व्वथा । ईदृशं मरणं